

Торайғыров университетінің
ҒЫЛЫМИ ЖУРНАЛЫ

НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
Торайғыров университета

**ТОРАЙҒЫРОВ
УНИВЕРСИТЕТІНІҢ
ХАБАРШЫСЫ**

ПЕДАГОГИКАЛЫҚ СЕРИЯСЫ
1997 ЖЫЛДАН БАСТАП ШЫҒАДЫ

**ВЕСТНИК
ТОРАЙҒЫРОВ
УНИВЕРСИТЕТА**

ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ СЕРИЯ
ИЗДАЕТСЯ С 1997 ГОДА

ISSN 2710-2661

№ 1 (2022)

Павлодар

**НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
Торайгыров университета**

Педагогическая серия
выходит 4 раза в год

СВИДЕТЕЛЬСТВО

о постановке на переучет периодического печатного издания,
информационного агентства и сетевого издания

№ KZ03VPY00029269

выдано

Министерством информации и коммуникаций
Республики Казахстан

Тематическая направленность

публикация материалов в области педагогики,
психологии и методики преподавания

Подписной индекс – 76137

<https://doi.org/10.48081/NIUS7438>

Бас редакторы – главный редактор

Бурдина Е. И.

д.п.н., профессор

Заместитель главного редактора

Абыкенова Д. Б., *PhD доктор*

Ответственный секретарь

Нургалиева М. Е., *PhD доктор*

Редакция алқасы – Редакционная коллегия

Пфейфер Н. Э.,

д.п.н., профессор

Жумагаева Е.,

д.п.н., профессор

Абибулаева А. Б.

д.п.н., профессор

Мирза Н. В.,

д.п.н., профессор

Фоминых Н. Ю.,

д.п.н., профессор (Россия)

Снопкова Е. И.,

к.п.н., профессор (Беларусь)

Кудышева А. А.,

к.п.н., ассоц. профессор

Омарова А. Р.,

технический редактор

За достоверность материалов и рекламы ответственность несут авторы и рекламодатели

Редакция оставляет за собой право на отклонение материалов

При использовании материалов журнала ссылка на «Вестник Торайгыров университета» обязательна

FTAMP 14.35.01

<https://doi.org/10.48081/NSZL1857>

***С. С. Аубакирова¹, Г. А. Жумабекова²,
М. Ж. Кожамжарова³, Г. Т. Артыкбаева⁴, Р. Г. Жаябаева⁵**

^{1,2,3,4,5}Торайгыров университеті,

Қазақстан Республикасы, Павлодар қ.

КӘСІПКЕРЛІК УНИВЕРСИТЕТТЕРДІҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ МЕН БІЛІМ БЕРУ ТРАЕКТОРИЯСЫ

Бұл мақала ҚР Білім және ғылым министрлігінің қаржыландырылу негізінде жазылды (грант АР09058294).

Бұл мақалада университеттердегі кәсіпкерлік білім берудің ерекшеліктері, білім беру траекториясы қарастырылады. Кәсіпкерлік білім беру университеттеріндегі озық модельдердің қалыптасуы мен дамуы, отандық және шетелдік кәсіпкерлік білім беру университеттеріндегі түрлі өзгерістер салыстырылады.

Әлемдік пандемияның салдарынан күшейтілген ХХІ ғасырдағы университеттердің қарқынды трансформациясы әлемдік білім беру кеңістігіндегі жоғары білім беруді басқаруда, стратегияда да, миссия мен құндылық бағдарларында да нақты өзгерістерге әкелді. Шетелдердегі, Ресейдегі және Қазақстандағы кәсіпкерлік білім берудің ерекшеліктері айқындалады. Қазақстандағы кәсіпкерлік білім берудің тәжірибесі зерттеліп, салыстыру жүргізіледі. Кәсіпкерлік білім беру түсінігіне, оның маңыздылығына тоқталып, нәтижелеріне талдау жасалады. Сондай-ақ кәсіпкерлік білім берудегі Торайгыров университетінің моделі мен білім беру траекториясы негізделеді. Стартап, жобалық оқытудың негізінде нақты қандай нәтижелерге қол жеткізгендігі қарастырылады.

«Торайгыров университеті» КЕАҚ Қазақстанның кәсіпкерлік университеттері қауымдастығына енгендігін және өзін көп салалы университет ретінде ғана емес, кәсіпкерлік типтегі университет ретінде де жариялағанына тоқталады, кәсіпкерлік университетті қалыптастыру кәсіпкерлік білім беруді дамытуды көздейтіндігі туралы айтылады. Стартап-академия шеңберінде студенттік

және оқытушылық бизнес-орта қалыптасып, ART-GARAGE жұмыс істейтіндігі, болашақта құрылыс және машина жасау саласындағы IT-мамандар, сәулетшілер мен сарапшылар үшін бір кеңістікте қатар орналасқан бірнеше жобалау компанияларын біріктіруге тиіс коворкингтің құрылғандығы сөз болады.

Кілтті сөздер: кәсіпкерлік білім беру университеттері, кәсіпкерлік модельдер, кәсіпкерлік білім берудің ерекшеліктері, білім беру траекториясы.

Кіріспе

Әлемдік пандемияның салдарынан күшейтілген XXI ғасырдағы университеттердің қарқынды трансформациясы әлемдік білім беру кеңістігіндегі жоғары білім беруді басқаруда, стратегияда да, миссия мен құндылық бағдарларында да нақты өзгерістерге әкелді. Кейбір консерватизмге және барлық елдердің жоғары білім беру жүйесіндегі өзгерістерге, төзімділікке қарамастан, трансформациялық үдерістер әртүрлі жылдамдықпен және сәттілікпен жүзеге асты. Осы әртүрлі іздеулердің себептерін түсіну үшін университеттердің құрылу тарихына, олардың мақсаттары мен мақсаттарына жүгінуді тиімді деп санаймыз.

Университеттік білімге қатысты заманауи зерттеулер университеттердің 4 моделін қарастырады: U1.0 форматы университет моделі, U2.0 форматы, U3.0 форматы, U4.0 форматы [1].

– U 1.0. – бұл университеттің негізгі міндеті білім беру және мамандарды даярлау болып табылады, мұндай университет индустрияға дейінгі дәуірге тән;

– U 2.0. – бұл индустриялық дәуірдің университеті, ол оқытуды және зерттеуді жүзеге асырады, яғни оның ең маңызды міндеті – мамандарды даярлаудан басқа, ғылыми-зерттеу қызметі арқылы жаңа білім шығару. Екінші буынға жататын жоғары білім беру мекемелері ғылыми-зерттеу жұмыстарын орындайды және кәсіпорындар мен мемлекеттің тапсырысы бойынша жаңа технологиялар әзірлейді;

– U 3.0. (кәсіпкерлік университеті) іlivuz постиндустриалды дәуір, өзін білім экономикасының субъектісі ретінде көрсетеді, оның миссиясы білімді коммерцияландыру болып табылады. U 3.0 моделі үш негізгі қызметті атқарады: жоғары білімі бар мамандарды даярлау, ғылыми-зерттеу қызметі және өңірдің әлеуметтік-экономикалық дамуын қамтамасыз ету және білімді коммерцияландыру [2].

U 4.0. – қазіргі сәтке сәйкес, яғни бүкіл әлемдік білім беру кеңістігі U 4.0 – қоғамның дамуының танымдық немесе сандық кезеңіне сай келеді.

Зерттеушілер қазіргі уақытта тек заманауи университеттің сызбаларын беруге болатындығын айтады, өйткені университеттердің жаңа буынының қалыптасуы мен дамуына аса көп көңіл бөлінеді. Виртуалды шындық, жасанды интеллект, гибридті оқыту және цифрлық дәуірдің басқа да ерекше элементтері білім беру ландшафтын түбегейлі өзгертеді [3].

Университеттердің қазіргі заманғы әртүрлілігін зерттеушілер «типтер» немесе «модельдер» ұғымдары арқылы сипаттайды. Егер «тип» термині университеттің табиғи түрде қалыптасқан бейнесін білдірсе, ал «модель» термині университеттің жасанды түрде құрылған ерекшелігін сипаттайды. «Тип» терминін әдетте білім беру тарихын зерттеушілер қолданады, ал «модель» университеттің дамуын басқаруда мақсатты имидж ретінде «модельді» таңдаған менеджерлер мен дизайнерлердің лексикасына тән. Зерттеушілер атап өткендей, кез-келген университет табиғи және жасанды білім болып табылады, сондықтан екі терминді де қолдану заңды және белгілі бір университеттің типке немесе модельге жататындығы белгілі [3].

Зерттеу әдістері

Зерттеу нысанымыз – кәсіпкерлік білім берудің ерекшелігі, зерттеу пәні – кәсіпкерлік университеттердің білім беру траекториясы.

Кәсіпкерлік университеттердің ерекшелігін, түрлерін зерттеуде салыстырмалы талдау әдісі негізге алынды. Зерттеу барысында мынандай зерттеу мақсаттары айқындалды:

- кәсіпкерлік білім берудің ерекшеліктері мен артықшылықтары;
- кәсіпкерлік университеттердің білім беру траекториялары;
- кәсіпкерлік білім берудің нәтижелері.

Аталмыш зерттеу жұмысы КЕАҚ «Торайғыров университеттің» «Кәсіпкерлік университет ҚР-дағы жоғары білімді трансформациялау тәсілі ретінде: ауысу мәселелері» тақырыбындағы іргелі зерттеулер жобасының аясында орындалған. Бұл жоба білім беру саласындағы іргелі зерттеулер бағытында бекітіліп, ҚР Білім және ғылым министрлігінің қаржыландыруында.

Ақпарат алу және қазіргі заманғы кәсіпкерлік университеттерді анықтау үшін бұл тақырыпты сандық және сапалық тәсілдермен зерттеу жоспарланды.

Зерттеу нәтижелері және оларды талдау

Қазіргі ғылыми-зерттеу ғылымындағы университеттерге қатысты келесі модельдер былайша бөлінеді: классикалық университет; кәсіпкерлік университет; университет – мамандар фабрикасы»; зерттеу университеті – «ой фабрикасы»; корпоративті университет; желілік университет, виртуалды университет [4]. Бұл зерттеуде кәсіпкерлік университеттерге және оның

модельдеріне, білім беру траекториясына назар аударылады. Тек білім беруге ғана емес, сонымен қатар ғылыми зерттеулерді коммерцияландыруға, бизнес-жобаларға, стартаптарға, спин-оффтарға, кәсіпкерлік инфрақұрылымды құруға және т.б. бағытталған заманауи университеттер әдетте университеттің кәсіпкерлік түрі ретінде қабылданады. Алайда, әрбір осындай университеттің өзіндік ерекшелігі, қалыптасу және даму ерекшелігі бар. Сондықтан зерттеу тобының міндеттері осы университеттердің кәсіпкерлік типтегі ерекше моделіне қалай келгенін талдау болды.

Жоғарыда келтірілген ескертулерге сүйене отырып, біз АҚШ, Англия, Швеция, Нидерланды, Ресей университеттерін зерттеу негізінде зерттеушілер бөлген университеттердің заманауи модельдерінің келесі типологиясын ұсынамыз [5]. Аталған қосымша ЖОО мен бизнестің өзара іс-қимылына, ЖОО жетістіктерін коммерцияландыруға, ЖОО ПОҚ мен білім алушыларының инновациялық қызметке қызығушылығын ынталандыруға, сондай-ақ цифрлық технологиялар жетістіктерін кеңінен пайдалануға бағытталған университеттердің түрлерін ескере отырып, қысқартылған нұсқада жоба зерттеушілерімен ұсынылған. Қазіргі университеттік жүйеде Еуропа мен Америка университеттері өздерін кәсіпкерлік ретінде сәтті көрсетеді. Сондықтан зерттеу білім беру қызметі мен ғылыми зерттеулерді коммерцияландырудың жоғары деңгейімен, кәсіпкерлік жұмыс стилімен ерекшеленетін еуропалық, американдық университеттердің тәжірибесін қарастырды [6]. Сондай-ақ, Ресей мен Қазақстандағы кәсіпкерлік университеттердің әртүрлі типтерін іздеу және қалыптастыру жолдары қарастырылды.

Зерттеу контекстінде ХХ ғасырдың ортасына қарай бизнеспен, индустриямен және басқару жүйелерімен тығыз байланысты қуатты білім беру, зерттеу және ғылыми-өндірістік корпорацияларға айналған АҚШ университеттерінің тәжірибесі ерекше қызығушылық тудырады. АҚШ-тағы кәсіпкерлік-бұл американдық жоғары білім беру жүйесінің өзегі және іргелі ғылымды дамыту орталығы болып табылатын 235 университет. Оларға мыналар жатады: Гарвард университеті, Йель университеті, Колумбия университеті, Беркли университеті және басқалары, олардың көпшілігі әлемдік рейтингте көш бастап келеді. АҚШ-тағы жоғары білім мен ғылымның өзара әрекеттесуінің сәтті мысалдары: Кремний алқабы, зерттеу үшбұрышы паркі (Солтүстік Каролина), Бостон жолы 128 технопарк және т.б. Кремний алқабының жұмыс істеу табыстылығының негізі фирмаларды құру, ғылыми-зерттеу және тәжірибелік-конструкторлық жұмыстарды (ҒЗТКЖ) мемлекеттік қолдау және бизнесті қолдау саясатын әзірлеу бойынша көпжылдық күш-жігер болды. Зерттеу үшбұрышы паркі (Солтүстік

Каролина) 1959 жылы үш университеттің негізінде құрылды. Қазіргі уақытта паркте 130-ға жуық зерттеу мекемелері мен 160 компания жұмыс істейді, олардың жалпы саны 40 мың адамды құрайды. Бұл саябақтың құрылуы Солтүстік Каролинаны АҚШ-тың ең дамыған және білімді аймақтарының біріне айналдыруға мүмкіндік берді.

Американдық университеттер бизнесті де, билік институттарын да өзіне тартты. Бұл олардың құрылымында көрініс тапты, өйткені бизнесті басқару және мемлекеттік басқару бағдарламалары университеттерде өте танымал мамандықтарға айналды. Сонымен қатар, АҚШ-тың университеттік жүйесінде жетекші ғылыми-білім беру корпоративті кешендеріне және тәуелсіз сараптама орталықтарына айналған «зерттеу университеттері» деп аталатын кәсіпкерлік мекемелердің ерекше түрі бөлінді. Уақыт өтекеле экономикалық рөлі мен әлеуметтік мәртебесі арта түсті [7]. Мысалы, Стэнфорд ғылыми-зерттеу паркінде (Силикон алқабы) электроника, бағдарламалық жасақтама және биотехнология саласындағы 150 компания бар және бұл компанияларда шамамен 23 мың адам жұмыс істейді. Олардың ішінде танымал әлемдік брендтер: «Cisco Systems», «Cypress Semiconductor», «eBay», «Gap», «Google», «Hewlett-Packard», «Logitech», «Nike», «Orbitz», «Silicon Graphics», «Yahoo!» және т.б. [8]. Бұл университетте 5000-нан астам ғылыми-зерттеу жобалары бар, оларды инвесторлар, меценаттар және федералды үкімет қаржыландырады. Стэнфорд университеті табысының факторлары жоғары технологиялық бизнеспен интеграцияны, инновациялық компанияларды дамыту үшін жағдайлар жасауды, бизнеспен ынтымақтастықта білім беру ортасын құруды, студенттер мен профессорларды академиялық қабілеттер мен жетістіктер критерийлері бойынша ғана емес, сондай-ақ кәсіпкерлік мәдениетке қатыстылық критерийі бойынша іріктеуді, шектеулі экономикалық ресурстарды тиімді басқаруды, пайда әкелетін компанияларды тарту үшін аумақты пайдалануды, білім беру және ғылыми қызметті практикалық жобаларға бағдарлауды, жұмыстың топтық нысандарын пайдалануды, пәнаралық зерттеулерге университет айналасында инновациялық компаниялардың тығыздығы жоғары өңір – қатысушылары бір-бірімен бәсекелесетін және ынтымақтасатын, осының есебінен белсенділіктің жоғары деңгейіне шығатын «экожүйе» қалыптастырды.

Кәсіпкерлік университеттердің Еуропалық модельдерінің ішінде Ұлыбританияның Кәсіпкерлік университеттеріне назар аудару керек: Кембридж университеті, Императорлық колледж, Бирмингем университеті, Оксфорд Университеті, Лондон университетінің колледжі (UCL), Лондон бизнес мектебі (LBS). Мысалы, Кембридж университетінің айналасында бірнеше онжылдықтар бойы жоғары технологиялық фирмалар желісі

кұрылды, негізінен университеттің идеяларының арқасында-бұл құбылыс «Кембридж феномені» деп аталады [9]. Бұл құбылыс алдын-ала ойластырылмаған. Ол өздігінен пайда болды және тек кейінгі кезеңде университет, колледждер мен жергілікті ұйымдардың қолдауына ие болды. Өнеркәсіптік кәсіпорындармен ынтымақтастық университет стратегиясының маңызды бөлігі болып Майкрософт, Глаксо, Хитачи, Тошиба, Сейко, Роллс Ройс және т.б. фирмаларымен ғылыми-зерттеу жұмыстар жүргізілетіні саналады.

Азия университеттері арасында U 3.0 форматындағы (кәсіпкерлік түрі) университеттерді дамыту қызықты Токио университеті (Жапония) болып табылады. Токио университетіндегі зерттеулерді коммерцияландыру процесінің өзегі – университеттің Президентіне бағынатын әкімшілік Департамент құрылымында құрылған университеттің өнеркәсіппен байланыс бөлімі (Division of University Corporate Relations, DUCR). Бұл бөлімше өнеркәсіппен байланыс жөніндегі әкімшілік аппаратты, сондай-ақ екі негізгі – зияткерлік меншікті басқару мен инновациялар мен кәсіпкерлікті басқаруды қамтиды. Біріншісі, негізінен университет құрған Today TLO Ltd компаниясы арқылы университеттің зияткерлік меншігін жан-жақты басқаруды қамтамасыз етеді. Екіншісі, инновациялық кәсіпкерлікті қолдаумен, университеттің көмегімен құрылған компанияларды дамытумен айналысады, сондай-ақ өнеркәсіппен бірлескен зерттеулерді дайындау және жүргізу және жобалардың техникалық-экономикалық негіздемесін (feasibility study) дайындау құралы болып табылатын prorgius бірлескен зерттеулер бағдарламасын іске асыру жолымен Токио университетінің ғалымдары мен өнеркәсіп арасында ғылыми-зерттеу байланыстарын қамтамасыз етеді.

Қазақстанда, ТМД-ның басқа елдеріндегідей, бизнес-білім беру жаңа бағыт ретінде ХХ ғасырдың 80-жылдарының соңы мен 90-жылдарының басында пайда болды. Дәл осы жылдары елімізде менеджмент және бизнес-әкімшілендіру саласында алғашқы бағдарламалар пайда болды, алғашқы бизнес-мектептер (АШМ, кейіннен ХБА, КИМЭП болып қайта құрылды) ашылды. Қазақстандық бизнес-мектептердің ішінде Халықаралық бизнес академиясын (ХБА), Қазақстандық менеджмент, Экономика және құқық институтын (ҚМЭБИ), Халықаралық бизнес университетін (UIB), Т. Рысқұлов атындағы ҚазЭУ Халықаралық Бизнес мектебін (Нархоз) атауға болады. 2012 жылы Астана қаласында (қазіргі Нұр-Сұлтан) Назарбаев Университетінің Жоғары бизнес мектебі ашылды, ол халықаралық стандарттарға сәйкес халықаралық деңгейдегі Бизнес-мектеп болуға тиіс. Жоғары оқу орындарымен, бизнес-мектептермен қатар, бизнес-білім беру нарығы қысқа мерзімді бағдарламаларды, консалтингтік жобаларды, бизнес-

курстарды, семинарлар мен тренингтерді іске асыратын тренингтік және консалтингтік компаниялармен кенінен ұсынылған. Кәсіпкерлік кадрларды оқыту мен даярлауда «Даму» кәсіпкерлікті дамыту қоры үлкен рөл атқарады. Қазақстанда кәсіпкерлік пен кәсіпкерлік оқытуды дамытуды «Enactus» халықаралық студенттік әлеуметтік кәсіпкерлік қозғалысының мысалында қарастыруға болады. Жыл сайын бұл байқауға Қазақстанның түрлі жоғары оқу орындарынан 50-ден астам команда қатысады.

Отандық жоғары оқу орындары мен тренингтік компаниялардан басқа, Қазақстанның бизнес-білім беру нарығында қысқа мерзімді бизнес-курстар мен семинарларды іске асыратын шетелдік бизнес-мектептер мен компаниялардың өкілдіктері бар. Халықаралық ұйымдар Қазақстандағы бизнес-білім беруді дамытуға айтарлықтай үлес қосуда. Жүздеген кәсіпкерлер, қазақстандық компаниялардың жоғары және орта буын басшылары халықаралық ұйымдардың гранттары бойынша шетелдегі жетекші шетелдік компанияларда оқытудан және шетелдік тағылымдамалардан өтті. Қазақстанда кәсіпкерлік білім беруді дамытуға мемлекет тарапынан бастамашылық етеді. Қазақстан жаңғыруының стратегиялық мақсаттарының бірі 2050 жылы шағын және орта бизнестің ДЖӨ-нің үлесін кемінде 50 % қамтамасыз ету болып табылады [10]. 2017 жылдан бастап ҚР Тұңғыш Президентінің тапсырмасы бойынша нәтижелі жұмыспен қамтуды және жаппай кәсіпкерлікті дамытудың 2017–2021 жылдарға арналған «Еңбек» мемлекеттік бағдарламасы іске асырыла бастады.

2017 жылы ҚР Кәсіпкерлік университеттерінің қауымдастығы құрылды, оның міндеттеріне кәсіпкерлік университеттерді дамыту және қолдау, білім, тәжірибе алмасу және бірлескен жобаларды іске асыру үшін алаң құру, студенттер мен жоғары оқу орындары қызметкерлерінің кәсіпкерлік ойлауын дамыту, кәсіпкерлік білім беруді дамытудың өңірлік саясатын қалыптастыру, кәсіпкерлік білім берудің әдіснамасы мен идеологиясын дамыту [11]. ҚР-да ассоциация құру тарихы 2014 жылдан басталады, сол кезде AlmaU – Қазақстанның алғашқы кәсіпкерлік жоғары оқу орындарының бірі-технологиялар трансферті мен зияткерлік қызмет нәтижелерін коммерцияландыру процестеріне қосу және Ицковица қаласындағы «үштік спираль» моделі шеңберінде мемлекеттік билік органдарымен және бизнеспен тиімді серіктестікті дамыту үшін жоғары оқу орындарының бірлестігін құру қажеттілігі туралы мәлімдеді.

2017 жылы Қазақстанның 8 жоғары оқу орны кәсіпкерлік университеттер болып жарияланды, олардың ішінде AlmaU, Naғhoz, Қазтұтынуодағы ҚЭУ, Тұран университеті, UIB, «Торайғыров университеті» КЕАҚ, Тараз инновациялық-гуманитарлық университеті және М. С. Нәрікбаев

атындағы КАЗГЮУ. Қазіргі уақытта кәсіпкерлік университеттер қауымдастығына 20 жоғары оқу орны енеді, олар өз университеттерін дамыту стратегиясына кәсіпкерлікті дамыту блоктарын енгізді. Сондықтан әрбір университет студенттердің кәсіпкерлік білімі мен кәсіпкерлік құзыреттілігін дамыту траекториясын дербес анықтайды. Білім беру бағдарламаларына мамандандыру траекториясы немесе кәсіпкерлік бойынша модульдер енгізіледі. Университеттердің кәсіпкерлік түрлерінің дамуы кәсіпкерлік білімнің дамуымен тығыз байланысты екенін атап өткен жөн. Университеттердің кәсіпкерлік модельдерін қалыптастыру жолында 2018 жылы көптеген жоғары оқу орындарында «Білім туралы» ҚР Заңының 43-1-бабының негізінде стартап-компаниялар ашылып, технополистер, технопарктер, бизнес-инкубаторлар, инновациялық орталықтар, жобалық конструкторлық бюролар, сондай-ақ технологияларды коммерцияландыру және трансферттеу орталықтары құрыла бастады. Жоғары оқу орындары өз экожүйесін құруға бет бұра бастады.

Кәсіпкерлік білім беруді дамыту шеңберінде ҚР БҒМ 2018 жылғы 31 қазандағы № 604 бұйрығымен жоғары білім берудің мемлекеттік жалпы білім беру стандарттарына (бұдан әрі – МЖМБС), бакалавриаттың білім беру бағдарламаларына экономика, құқық, кәсіпкерлік, көшбасшылық, инновацияларды қабылдау саласында білім алушылардың құзыреттерін қалыптастыруға бағытталған жалпы білім беру циклінің пәндері енгізілді. 60-тан астам ЖОО-да «кәсіпкерлік негіздері» пәні енгізілді. Білім беру бағдарламалары базасында «стартаптар және технологиялық кәсіпкерлік», «Кәсіпкерлік құқық», «Инженерлік кәсіпкерлік», «IT-кәсіпкерлік», «әлеуметтік кәсіпкерлік», «логистикадағы кәсіпкерлік», «Startup жобалардың инвестициялық экономикалық модельдері», «Көшбасшылық психологиясы», «инновациялық кәсіпкерлік» сияқты жаңа пәндер пайда болды. Сонымен қатар, ҚР БҒМ 2018 жылғы 13 қазандағы №569 бұйрығымен мамандарды даярлау бағыттарының сыныптаушына жаңа образдар енгізілді.

Қорытынды

Кәсіпкерлік ойлауды қалыптастыруға оқытушылар мен білім алушылардың санасын қайта жүктеу процесі басталды. Мысалы, 2019 жылы 100 мың студент «кәсіпкерлік негіздері» курсынан өтті, оның ішінде 50 000-ы 374 колледжде, 50 000-ы 36 жоғары оқу орнында (3-4 курс). 654 оқытушы «Атамекен» ҚР Ұлттық Кәсіпкерлер Палатасы базасында арнайы біліктілікті арттыру курстарынан өтті. Сонымен қатар, бизнесті жоғары білім беру жүйесіне тартудың нәтижесі 2018 жылы ERG компаниясы бастамашылық еткен, AlmaU және Қазақстан Республикасындағы Тель-Авив университетінің достары қауымдастығымен бірлесіп іске асырылатын

«Студенттік кәсіпкерліктің экожүйесі» жобасы болды, оған Қазақстанның 4 өңірі (Қарағанды, Ақтөбе, Қостанай, Павлодар облыстарының ЖОО-лары мен колледждері) қатысады. 9 қазақстандық жоғары оқу орындары мен колледждер стартаптарды құру және ілгерілету бойынша кәсіпкерлік оқудан және тренингтерден өтті, 6056 студент, 1101 оқытушы білім алды, 114 бизнес-шешім және 315 бизнес-идея қабылданды. Жоба классикалық, өңірлік оқу орындарын кәсіпкерлікке трансформациялау жолымен кәсіпкерліктің экожүйесін құруға, ҚР өңірлерінде кәсіпкерлік қоғамдастықты дамытуға, сондай-ақ білім алушыларда кәсіпкерлік дағдыларды қалыптастыруға бағытталған. Қазақстанда кәсіпкерлік университеттер мен кәсіпкерлік білім беруді дамытуға ҚР кейбір заңнамалық актілеріне жоғары оқу орындарының академиялық және басқарушылық дербестігін кеңейту бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу ықпал етті. Нәтижесінде қазақстандық жоғары оқу орындарының бір бөлігі жарғылық капиталына мемлекет жүз пайыз қатысатын коммерциялық емес акционерлік қоғам ретінде шаруашылық жүргізудің өзге нысанына көшті. Нәтижесінде ЖОО-лар: білім беру бағдарламаларын әзірлеуде академиялық еркіндікке КЕАҚ-қа көшу арқылы басқарушылық дербестікті кеңейтуге; корпоративтік органдарға есеп беру арқылы қызмет бағыттарының тиімділігін арттыруға; кіріс көздері мен қаржы ағындарын әртараптандыруға; басқару мен бюджеттеудің қазіргі заманғы әдістерін енгізуге; халықаралық ынтымақтастықты кеңейтуге; ЖОО-ның дамуына инвестициялар тартуға: (эндаумент қоры, шетелдік филиалдар) ие болды.

Жалпы, соңғы 5–10 жылда Қазақстанда өзін кәсіпкерлік ретінде көрсететін жоғары оқу орындары пайда болды, ал басқалары өзін кәсіпкерлік оқыту мен бизнес-бастамаларды ілгерілететін жоғары оқу орындары ретінде жариялайды. Almaty Management University (AlmaU) кәсіпкерлікті қалыптастыру тәжірибесі қызықты болып көрінеді. AlmaU бизнес мектебінің кәсіпкерлікті дамыту тарихы 2014 жылы «Кәсіпкерлікті және инновацияларды дамыту орталығы» ретінде басталады. 2016 жылы Кәсіпкерлік AlmaU барлық мамандықтарына енгізілді. Қазіргі уақытта университет құрылымдық жағынан 7 мектеп пен 1 орталықты қамтиды. 2017 жылы мұнда Е. Тәтішев қорымен бірге «MinorinEntrepreneurship» (кәсіпкерліктегі Майнор) атты алғашқы бағдарлама іске қосылды. 2018 жылы аталған бағдарлама «BBA in Entrepreneurship» (кәсіпкерлік саласындағы Бизнес әкімшілендіру) бағдарламасына ауыстырылды. 2019 жылы олар «BBA in Entrepreneurship» бағдарламасы мен «BBA in Entrepreneurship» бағдарламасы енетін кәсіпкерлік және инновациялар мектебіне айналды.

Кәсіпкерлік және инновациялар мектебінің білім беру траекториясы болашақ бизнесмендер мен кәсіпкерлерді даярлауды мақсат етіп

қоймайды. Ол өзінің басты міндетін білім алушылардың, қызметкерлер мен оқытушылардың кәсіпкерлік ойлау мен дағдыларын қалыптастыруда, қазіргі заманның серпінді жағдайларында креативті кәсіпкерлік шешімдер қабылдау үшін кәсіпкерлік қоғамдастық құруда көреді. «Торайғыров университеті» КЕАҚ Қазақстанның кәсіпкерлік университеттері қауымдастығына енеді және сондықтан да өзін көп салалы университет ретінде ғана емес, кәсіпкерлік типтегі университет ретінде де жариялайды. Жоғарыда айтылғандай, кәсіпкерлік университетті қалыптастыру кәсіпкерлік білім беруді дамытуды көздейді. Алайда, бұл жерде жоғары оқу орнында оқыту бағдарламасына кәсіпкерлік пәндерді және кәсіпкерлік құралдарды (стартаптар, коворкингтер, бизнес-инкубаторлар және т.б.) енгізу тәсілдерін іздеумен байланысты қиындықтар туындайды. Ішкі және сыртқы қиындықтарға қарамастан, университет университетте кәсіпкерлік ойлауды қалыптастыру схемасын құра алды. 2016 жылы С. Торайғыров атындағы ПМУ базасында студенттік және оқытушылық кәсіпкерлікті дамытуға, сондай-ақ жобаларды коммерцияландыруға бағытталған халықаралық стартап-академияның ашылуы өтті. 2015–2016 оқу жылында бакалавриаттың барлық мамандықтарының білім беру бағдарламаларына «көшбасшылық» және «кәсіпкерлік» жаңа модульдері енгізілді, оларға: табыс философиясы, кәсіпкерлік тарихы, көшбасшылық психологиясы, қоғам мен саясаттағы көшбасшылық, тіршілік қауіпсіздігі, Кәсіпкерлік құқық, кәсіпкерлік қызмет негіздері, Startup жобаларының экономикалық негіздемесі, маркетинг және брендинг, экологиялық менеджмент, ақпараттық-коммуникативтік технологиялар, мобильді қосымшалар кірді. Сондай-ақ, үшінші курс студенттері мен I курс магистранттары үшін жұмыс оқу жоспарына қосымша оқу түрі ретінде А. Кролдың «Мансапты жобалау және жетістікке жету технологиясы» курсы (Силикон алқабы, АҚШ) енгізілді. Екіншіден, кәсіпкерлік құзыреттілігі бар базалық және бейінді пәндердің синтезін ұсынатын стартап-магистратура ашылды. Қорытынды аттестаттау өнімнің прототипі бар стартап-жобаларды ұсыну және қорғау форматында өткізілді.

Кейіннен стартап-академия шеңберінде студенттік және оқытушылық бизнес-орта қалыптасты және оның жанында үш коворкинг, оның ішінде ART-GARAGE жұмыс істеді. ART-GARAGE-бұл болашақта құрылыс және машина жасау саласындағы IT-мамандар, сәулетшілер мен сарапшылар үшін бір кеңістікте қатар орналасқан бірнеше жобалау компанияларын біріктіруге тиіс коворкинг. Қаладағы шығармашылық оазистің бір түрі. Бұл формат бір кездері Apple, Google және басқалары сияқты ірі компаниялар пайда болған Калифорнияның классикалық гараждарының арқасында пайда болды. Мұнда «Торайғыров университеті» КЕАҚ-да IT-технологиялар саласындағы

«TKR-Toraighyrov University» компаниясы, арт-галерея орналасқан, онда студенттердің ғана емес, қалалықтардың-ересектер мен балалардың да шығармашылық өз ойын білдіру мүмкіндігі пайда болуы тиіс. ЖОО кәсіпкерлікті қалыптастыру және дамыту бойынша өзінің оңтайлы бағытын үнемі іздеуде. 2017 жылы «Торайғыров университеті» жоғары оқу орнының ғалымдары мен докторанттары арасында кәсіпкерлік ойлауды дамытудың жаңа форматына көшті. Спин-офф жобаларының инновациялық кәсіпкерлік схемасы жас ғалымдардың инновациялық жобаларын нарыққа енгізу мақсатында оларды коммерциялық жылжыту енгізілді. Коммерцияландыру офисінің жанынан бірнеше команда құрылды, олардың әрқайсысында 2–3 жас ғалым: магистранттар мен докторанттар жұмыс істеді.

Университет күткен соңғы нәтиже – бұл нарықтық коммерциялық пайда, пайда әкелетін технология. Айта кету керек, спин-офф жоба Стартапқа қарағанда іргелі және қолданбалы ғылымға жақын, онда инновациялар мен технологиялар көбірек. 2019 жылдан бастап қазіргі уақытқа дейін ЖОО кәсіпкерлікті және кәсіпкерлік білім беруді қалыптастыру бойынша бағыт векторын қайта бағдарлады. «Қуатты жоғары оқу орны – Қуатты өңір» бағдарламасы шеңберінде Академиялық қызмет, атап айтқанда, курстық, дипломдық және магистрлік жұмыстар өңір, бизнес және қоғам проблемаларының нақты міндеттерін шешуге бағдарланды.

Университеттердің ұйымдастырушылық модельдерінің жоғарыда келтірілген сипаттамасына және олардың ұйымдастырушылық даму әдістеріне сүйене отырып, қазіргі уақытта бірқатар сипаттамалары бойынша бір-бірінен айтарлықтай ерекшеленетін университеттердің әртүрлі модельдері бар деп қорытынды жасауға болады: мысалы, американдық, еуропалық, ресейлік; форматтарға сәйкес U-1.0 университеті, U-2.0, U-3.0, U-4.0; түрлері мен модельдері бойынша – классикалық университет, кәсіпкерлік университет, университет – «мамандар фабрикасы», зерттеу университеті – «ой фабрикасы», корпоративті университет, желілік университет, виртуалды университет. Көптеген заманауи университеттер кәсіпкерлік университетті қалыптастырудың өзіндік траекториясын іздеу жолында орналасқандықтан, бұл модельдерде білім беру процесі, ұйымдастырушылық-басқарушылық стиль, корпоративтік мәдениет, білім беру қызметі мен ғылыми зерттеулерді коммерцияландыру және т.б. айтарлықтай ерекшеленеді. Кәсіпкерлік университеттердің, сондай-ақ өзін-өзі көрсететін университеттердің кәсіпкерлік оқыту мен бизнес-бастамаларды ілгерілететін тәжірибесі көрсеткендей, классикалық университеттердегі жағдай өзгеріп отырады, оларда көптеген ұйымдастырушылық конфигурациялар мен модельдер пайда болады, академиялық өмір қайта институционализацияланады және

кәсіпкерлікке бағытталған университеттер ішінде жаңа аралас модельдер мен типтер пайда болады. Қазіргі кезде қазақстандық жоғары оқу орындары кәсіпкерлік университеттердің жеке модельдерін іздеу және қалыптастыру сатысында екендігі белгілі.

ПАЙДАЛАНҒАН ДЕРЕКТЕР ТІЗІМІ

1 **Неборский, Е. В.** Реконструирование модели университета : переход к формату 4.0 // Интернет-журнал «Мир науки» – 2017. – Т. 5. – № 4.

2 **Щелкунов, М. Д.** Университеты нового поколения // Вестник экономики, права и социологии. – 2017.– № 1. – С. 189.

3 **Ефимов, В. С., Лаптева, А. В.** Университет 4.0 : философско-методологический анализ // Стратегии университетов. – 2017. –Т. 21. – № 1. – DOI 10.15826/umpra.2017.01.002.

4 Типология университетов, модели и инструменты организационного развития : препринт / под ред. В. С. Ефимова. – Электрон. дан. (716 Kb). – Красноярск : Сиб. федер. ун-т, 2018. – 52 с. – Систем. требования : PC не ниже класса Pentium I; 128 Mb RAM; Windows 98/XP/7/8/10; AdobeReader V8.0 и выше. – Загл. с экрана.

5 **Пономарева, О. Н.** Модели и функции современных университетов // Вестник Евразийской науки. – 2020. – № 5.

6 **Шкуратов, С. Е.** Развитие университета как предпринимательской организации [Электронный ресурс]. – URL: <http://viperson.ru/wind.php?ID=425641>.

7 **Водичев, Е. Г.** «Исследовательские» университеты США и российская университетская система : опыт сравнительного анализа – г. Новосибирск, 21.03.2001 г. [Электронный ресурс]. – http://www.prof.msu.ru/PC/omsk/2_02.htm).

8 **Ицковиц, Г.** Тройная спираль. Университеты–предприятия–государство [Электронный ресурс] – <http://old.tusur.ru/export/sites/ru.tusur.new/ru/innovation/triplehelix/ickovic.pdf>.

9 The Cambridge Phenomenon. [Электронный ресурс] – <http://www.cambridgephenomenon.com/>

10 Третья модернизация Казахстана: глобальная конкурентоспособность. Послание Президента РК Н. Назарбаева народу Казахстана 31.01.2017 г.

11 **Нуртаева, Д., Нурмуханова, Г., Бугубаева, Р., Бегжанова, Б., Беспалева, Р.** Предпринимательские университеты и инновации // Central Asian Economic Review. – № 2 (125).

REFERENCES

1 **Neborskij, E. V.** Rekonstruirovaniye modeli universiteta : perehod k formatu 4.0 [Reconstruction of the university model : transition to format 4.0] // Internet-journal «Mir nauki». – 2017. – Vol. 5. – № 4.

2 **Shchelkunov, M. D.** Universitety novogo pokoleniia [New Generation Universities] // Vestnik ekonomiki, prava i sotsiologii. – 2017. – № 1. – P. 189.

3 **Efimov, V. S., Lapteva A. V.** Universitet 4.0 : filosofsko-metodologicheskii analiz [University 4.0 : philosophical and methodological analysis] // Strategii universitetov. – 2017. – Vol. 21. – № 1. – DOI 10.15826/umpa.2017.01.002.

4 Tipologiya universitetov, modeli i instrumenty organizatsionnogo razvitiia : preprint [Typology of universities, models and tools of organizational development : preprint] / Ed. by V. S. Efimov. – Electron. data (716 Kb). – Krasnoiar'sk : Sib. feder. un-t, 2018. – 52 p. – System requirements : PC not lower than Pentium I class; 128 Mb RAM; Windows 98/XP/7/8/10; Adobe Reader V8.0 and above. – Title from the screen.

5 **Ponomareva, O. N.** Modeli i funktsii sovremennykh universitetov [Models and functions of modern universities] // Vestnik Evraziiskoi nauki. – 2020. – № 5.

6 **Shkuratov, S. E.** Razvitiye universiteta kak predprinimatelskoi organizatsii [Development of the university as an entrepreneurial organization]. – [Electronic resource]. – URL: <http://viperson.ru/wind.php?ID=425641>.

7 **Vodichev, E. G.** «Issledovatel'skie» universitety SShA i rossiiskaia universitetskaia sistema : opyt sravnitel'nogo analiza [US «Research» Universities and the Russian University System : Experience in Comparative Analysis]. – Novosibirsk, 21.03.2001. – [Electronic resource] – http://www.prof.msu.ru/PC/omsk/2_02.htm.

8 **Itskovits, G.** Troinaia spiral. Universitety–predpriatiia–gosudarstvo [Triple helix. Universities–enterprises–state] [Electronic resource]. – <http://old.tusur.ru/export/sites/ru.tusur.new/ru/innovation/triplehelix/ickovic.pdf>.

9 The Cambridge Phenomenon [Electronic resource]. – www.cambridgephenomenon.com.

10 Tretia modernizatsiia Kazakhstana : globalnaia konkurentnosposobnost. Poslanie Prezidenta RK N. Nazarbaeva narodu Kazakhstana 31.01.2017 g. [The third modernization of Kazakhstan : global competitiveness. Message of the President of the Republic of Kazakhstan N. Nazarbayev to the people of Kazakhstan of 31.01.2017].

11 **Nurtaeva, D., Nurmukhanova, G., Bugubaeva, R., Begezhanova, B., Bespaeva, R.** Predprinimatel'skie universitety i innovatsii [Entrepreneurial Universities and Innovation] // Central Asian Economic Review. – № 2 (125).

Материал 17.03.22 баспаға түсті.

*С. С. Аубакирова¹, Г. А. Жумабекова², М. Ж. Кожамжарова³,
Г. Т. Артыкбаева⁴, Р. Г. Жаябаева⁵

^{1,2,3,4,5}Торайғыров университет,

Республика Казахстан, г. Павлодар.

Материал поступил в редакцию 17.03.22.

ОСОБЕННОСТИ И ОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ ТРАЕКТОРИЯ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКИХ ВУЗОВ

В данной статье рассматриваются особенности предпринимательского образования в вузах, и образовательная траектория. Сопоставляются становление и развитие передовых моделей в университетах предпринимательского образования, различные изменения в университетах отечественного и зарубежного предпринимательского образования. Определяются особенности предпринимательского образования за рубежом, в России и Казахстане. Стремительная трансформация университетов в XXI веке, усиленная мировой пандемией, привела к реальным изменениям в управлении высшим образованием в мировом образовательном пространстве, как в стратегии, так и в миссии и ценностных ориентациях. Несмотря на некоторый консерватизм и устойчивость к изменениям в системе высшего образования всех стран, трансформационные процессы осуществлялись с разной скоростью и успехом.

В ходе исследования были определены особенности и преимущества предпринимательского образования, образовательные траектории предпринимательских университетов, также результаты предпринимательского образования. Были изучены и проводилось сравнение опыта предпринимательского образования в Казахстане, понятие предпринимательского образования, его значение и результаты. Также обоснованы модель и образовательная траектория университета Торайғырова в предпринимательском образовании. На основе стартап, проектного обучения рассматриваются конкретные результаты. НАО «Торайғыров университет» вошел в ассоциацию предпринимательских университетов Казахстана как многопрофильный университет, и университет предпринимательского типа.

Ключевые слова: университеты предпринимательского образования, предпринимательские модели, особенности предпринимательского образования, образовательная траектория.

*S. S. Aubakirova¹, G. A. Zhumabekova², M. Zh. Kozhamzharova³,
G. T. Artykbayeva⁴, R. G. Zhayabaeva⁵

^{1,2,3,4,5}Toraighyrov University,

Republic of Kazakhstan, Pavlodar.

Material received on 17.03.22.

FEATURES AND EDUCATIONAL TRAJECTORY OF ENTREPRENEURIAL UNIVERSITIES

This article discusses the features of entrepreneurial education in universities, and the educational trajectory. The rapid transformation of universities in the XXI century, reinforced by the global pandemic, has led to real changes in the management of higher education in the global educational space, both in strategy and in mission and value orientations. We consider it appropriate to refer to the history of the creation of universities, their goals and objectives in order to understand the reasons for these various searches. The formation and development of advanced models in universities of entrepreneurial education, various changes in universities of domestic and foreign entrepreneurial education are compared. The features of entrepreneurial education abroad, in Russia and Kazakhstan are determined.

The experience of entrepreneurial education in Kazakhstan is studied and compared. The concept of entrepreneurial education, its meaning and results are analyzed. The model and educational trajectory of Toraighyrov University in entrepreneurial education will also be substantiated. On the basis of startup, project-based training, specific results are considered. «Toraighyrov University» notes that it joined the Association of entrepreneurial Universities of Kazakhstan and proclaimed itself not only as a multidisciplinary university, but also as a university of entrepreneurial type.

Keywords: universities of entrepreneurial education, entrepreneurial models, features of entrepreneurial education, educational trajectory.

Теруге 17.03.2022 ж. жіберілді. Басуға 31.03.2022 ж. қол қойылды.

Электронды баспа

6,83 Мб RAM

Шартты баспа табағы 28,7.

Таралымы 300 дана. Бағасы келісім бойынша.

Компьютерде беттеген З. С. Исакова

Корректоры: А. Р. Омарова

Тапсырыс № 3882

Сдано в набор 17.03.2022 г. Подписано в печать 31.03.2020 г.

Электронное издание

6,83 Мб RAM

Усл.п.л. 28,7. Тираж 300 экз. Цена договорная.

Компьютерная верстка З. С. Исакова

Корректор: А. Р. Омарова

Заказ № 3882

«Toraighyrov University» баспасынан басылып шығарылған

Торайғыров университеті

140008, Павлодар қ., Ломов к., 64, 137 каб.

«Toraighyrov University» баспасы

Торайғыров университеті

140008, Павлодар қ., Ломов к., 64, 137 каб.

8 (7182) 67-36-69

e-mail: kereku@tou.edu.kz

<https://vestnik-pedagogic.tou.edu.kz/>